

Journal of Analytic Divinity
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/jad>
E-ISSN: 2602-3792
9/2 (2025), 239-252.

Küreselleşme Sürecinde İslam Kültürünün Yeniden İnşası Reconstruction of Islamic Culture in the Globalization Process

Durmuş Baysal

Öğretim Görevlisi, İskenderun Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
Lecturer, Iskenderun Technical University, Faculty of Architecture, Department of
Architecture, Hatay / Türkiye
E-posta: durmus.baysal@iste.edu.tr.
ORCID ID: 0000-0002-5798-9695

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 11 Ekim/October 2025

Kabul Tarihi / Date Accepted: 21 Kasım/November 2025

Yayın Tarihi / Date Published: 15 Aralık/December 2025

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Kış/Winter

DOI: 10.46595/jad.1801715

Cite as / Atıf: Baysal, Durmuş. "Küreselleşme Sürecinde İslam Kültürünün Yeniden İnşası". *Journal of Analytic Divinity*, 9/2, 2025, 239-252

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Durmuş Baysal)

Finansal Destek / Grant Support: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmiştir. / The authors declared that this study has received no financial support.

CC BY-NC 4.0 | This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial License

Yazar Katkıları / Author Contributions: Durmuş Baysal % 100

Web: <http://dergipark.org.tr/jad> | **e-mail to:** editorjand@gmail.com

Öz

Bu çalışma, küreselleşmenin İslâm kültürü, medeniyeti ve değerleri üzerindeki dönüştürücü ve aşındırıcı etkilerini inceleyerek, bu süreçte İslâm kültürünün kimliğini koruma ve yeniden inşa etme imkânlarını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Yöntem olarak nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve kapsamlı bir alanyazın taraması yapılmıştır. Çalışmada ayrıca hermenötik bir yaklaşım benimsenerek, seçilen metinlerin tarihsel bağlamları ve kültürel anlamları tematik analiz yöntemi aracılığıyla yorumlanmıştır. Bulgular, küreselleşmenin yalnızca ekonomik ve teknolojik alanlarda değil, aynı zamanda kültürel ve ahlaki düzeyde de etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Küresel sistemin seküler ve materyalist değerleri, İslâm toplumlarında bireyselleşme, mahremiyetin zedelenmesi ve kimlik bunalımı gibi sorunları tetiklemektedir. Ayrıca, Batı merkezli modernitenin anlık haz ve tüketim odaklı kültürü, manevi değerlerin erozyonuna yol açmaktadır. Tartışma bölümünde, İslâm düşüncesinin modern küresel paradigmlar karşısında kendi değer sistemini yeniden inşa etmesinin önemi vurgulanmaktadır. Sonuç olarak, Müslüman toplumların kültürel kimliklerini koruyabilmeleri için ahlaki ilkeler, hikmet temelli düşünce ve Kur'an merkezli bir yeniden yapılanma sürecine ihtiyaç duyulduğu; zira küresel kültürün normatif kodlarının, İslâm coğrafyasının değer sistemleriyle uyum göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahlak, İslâm, Küreselleşme, Modernite, Sekülerleşme

Abstract

This study aims to examine the transformative and eroding effects of globalization on Islamic culture, civilization, and values, and to analyze the possibilities for preserving and reconstructing Islamic cultural identity in this process. A qualitative research approach was adopted, and a comprehensive literature review was conducted. In this study, a hermeneutic approach was also adopted, and the selected texts were interpreted in terms of their historical contexts and cultural meanings through thematic analysis. The findings indicate that globalization affects not only economic and technological spheres but also cultural and moral dimensions. The secular and materialist values of the global system trigger issues such as individualization, erosion of privacy, and identity crises in Islamic societies. Furthermore, the Western-centered modernist emphasis on instant gratification and consumer-oriented culture contributes to the erosion of spiritual values. The discussion highlights the necessity for Islamic thought to reconstruct its value system in response to contemporary global paradigms. Consequently, it is concluded that Islamic societies need a reconstruction process centered on moral principles, wisdom-based thinking, and Qur'an-centred guidance, as the normative codes of global culture are largely incompatible with the value systems of the Islamic world.

Keywords: Morality, Islam, Globalization, Modernity, Secularization

Giriş

Günümüzde Müslüman toplumlar, küreselleşme, sekülerleşme ve modernitenin çok yönlü etkileri altında derin bir dönüşüm süreci yaşamaktadır. Her ne kadar küreselleşme son yirmi yılın “moda sözcüğü” hâline gelmiş olsa da (C.R., 2013) aslında tarih boyunca farklı biçimlerde varlığını sürdüren bir olgudur (Steger, 2013). Bu olgunun temelinde, dünyanın tek bir güç odağı tarafından yönetilmesi fikri yatmaktadır. Bununla birlikte, günümüzde küreselleşmenin en belirgin özelliği, belirsizliklerin hâkim olduğu karmaşık bir yapıyı barındırmasıdır. Bu nedenle küreselleşmenin kesin bir tanımını yapmak mümkün değildir. Ancak farklı bakış açılarına rağmen, 20. yüzyılın ekonomik, sosyal ve siyasal yapısı üzerindeki etkisi yadsınamaz (Biçer, 2008). Liberal politikaların bir sonucu olarak 1980 sonrası dönemde şekillenen küreselleşme (Temizel, 2007) “tek dünya” ve “tek millet” (Demir vd., 2018) anlayışını öne çıkaran, kazananlardan çok kaybedenlerin olduğu kaotik bir sürece dönüşmüştür. Geldiğimiz noktada küreselleşme, insanlığı derin ekonomik, kültürel ve ahlaki buhranlara sürüklemiştir (Ataman, 2024). Bu durum, küreselleşmenin yalnızca ekonomik bir süreç değil, aynı zamanda ahlaki bir kriz alanı hâline geldiğini göstermektedir.

Küreselleşme bireyleri dijital bağımlılığa sürükleyerek yeni bir kontrol biçimi oluşturmuştur (Pradeepa vd., 2024). Bu bağımlılığın en çarpıcı örneği, teknolojinin küresel pazarın emrine girerek sürekli yeni ürünler üretmesi ve insanların hem zamanlarını hem de kazanmadıkları paralarını tüketim döngüsüne hapsetmesidir (Ökten, 2020). Bu süreçte küresel sistemin en etkili eğitim aracı sosyal medya olmuştur (Konuk ve Güntaş, 2019). Küreselci zihniyet tarafından yönlendirilen kitle iletişim araçları, düşünsel derinliği olmayan, inanç ve değer bilincinden yoksun bireylerin yetişmesine zemin hazırlamaktadır. Bu yönüyle 20. yüzyıl, dünya insan kaynaklarının bir tür “zihin istilasına” maruz kaldığı dönem olarak nitelendirilebilir (Çiftçi, 2019). Bu istilanın temel aracı dijitalleşmedir. Dijital kültürün en güçlü araçlarından biri olan artırılmış gerçeklik teknolojileri, bireylerin algı dünyasını yeniden şekillendirmekte, sahte ile gerçeğin birbirine karıştığı bir “dijital uygarlık” dönemi inşa etmektedir. Bu süreçte aile kurumunun yerini yapay zekâ ve robot teknolojileri almış, hatta insan-robot evlilikleri dahi gündeme gelmiştir (Morsünbül, 2018). Tüm bu gelişmeler, küreselleşmenin yalnızca bireylerin yaşam biçimlerini değil, toplumsal değer sistemlerini de derinden dönüştürdüğünü ortaya koymaktadır.

Küreselleşme; kültür, din, dil, gelenek ve görenek gibi toplumsal unsurları önemli ölçüde etkilemektedir. Bu etki, ölçülmesi güç birçok boyutuyla yerel kültürleri benzeşme ve taklit yoluyla dönüştürmekte, Batı merkezli yeni alışkanlıklar ve yaşam biçimleri üretmektedir (Yaman, 2019). Belirli bir kültürün diğerlerine tek yönlü dayatılması durumunda gerekli önlemler alınmazsa, millî kültürlerin aşınması ve buna bağlı olarak kuşaklar arasında “kültürel çatışma” ve “kimlik bunalımı” yaşanması kaçınılmaz hâle gelir (Mahiroğulları, 2005). Çağdaşlaşma, modernleşme, bilim ve teknolojiyi mutlak değerler hâline getiren ve politik çıkarlar doğrultusunda yönlendirilen kültür politikalarıyla medeniyetimize sahip çıkmak mümkün değildir. Bu nedenle küresel politikaları tartışılmaz hâle getirme tehlikesinin farkında olunmalıdır (Uçar, 2012a).

Dolayısıyla küreselleşme, modern dünyanın en kapsamlı sosyo-kültürel dönüşüm süreçlerinden biridir. Ekonomik entegrasyonun ötesine geçerek kültürel, ahlaki ve toplumsal alanlarda derin etkiler oluşturan bu olgu, İslam toplumlarının geleneksel değer sistemleri üzerinde belirgin bir değişim dinamiği oluşturmuştur (Kaygusuz, 2025). İletişim teknolojilerinin gelişmesi, tüketim kültürünün yaygınlaşması ve birey merkezli yaşam biçimlerinin teşvik edilmesi; İslam kültürünün temelini oluşturan topluluk bilinci, dayanışma ve ahlaki bütünlük kavramlarının zayıflamasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, küreselleşmenin İslam toplumlarında meydana getirdiği kültürel çözülme yalnızca bir değerler krizi değil, aynı zamanda medeniyet bilincinin yeniden inşa edilmesi gerekliliğini ortaya koyan bir kırılma noktasıdır.

Bu çalışma, nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan ülkelerde küreselleşme sürecinin İslâm kültürü, medeniyeti ve değerleri üzerindeki aşındırıcı etkilerini incelemeyi ve gelecek kuşaklara İslâm kültür ve medeniyetine uygun bir kültürel miras bırakabilmek için çözüm önerileri sunmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda çalışma, teknik gelişmelerin faydalarını tartışmak yerine, küreselleşmenin kültürel ve manevi sonuçlarına odaklanmaktadır. Sonuç olarak, bu çalışma, küreselleşmenin İslam kültürü üzerindeki dönüştürücü etkilerini inceleyerek ahlaki erozyondan kültürel yeniden yapılanmaya uzanan bir perspektif geliştirmeyi hedeflemektedir.

Bu bağlamda çalışma, şu temel soruya yanıt aramaktadır: “Küreselleşme süreci, İslam toplumlarının kültürel, ahlaki ve medeniyet değerlerini hangi mekanizmalar aracılığıyla dönüştürmekte ve bu dönüşüm karşısında İslam kültürünün yeniden inşası nasıl mümkün olabilir?”

Bu sorudan hareketle, araştırmanın temel amacı; küreselleşmenin İslam kültürü üzerindeki çok katmanlı etkilerini çözümlemek, bu etkiler karşısında ortaya çıkan değerler krizini analiz etmek ve İslam düşüncesinin ilke temelli bir yeniden yapılanma çerçevesi geliştirme potansiyelini ortaya koymaktır. Çalışmanın önemi, küreselleşme olgusunu yalnızca ekonomik bir süreç olarak değil, aynı zamanda kültürel ve medeniyet eksenli bir meydan okuma olarak ele alınmasından kaynaklanmaktadır. Bu sayede, hem küreselleşme sürecinde İslam toplumlarına ilişkin mevcut yaklaşımlar eleştirel biçimde değerlendirilecek hem de İslam kültürünün kendi iç dinamikleri çerçevesinde yeniden inşa edilebilir bir medeniyet vizyonu tartışmaya açılacaktır.

Yöntem

Yöntem olarak bu çalışmada nitel bir araştırma yaklaşımı benimsenmiş, ulusal ve uluslararası akademik kaynaklar sistematik bir literatür taramasıyla incelenmiştir. İnceleme sürecinde 2000 yılı sonrasında yayımlanmış makaleler, kitaplar ve ilgili dini metinler öncelikli olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada ayrıca hermenötik bir yaklaşım benimsenerek, seçilen metinlerin tarihsel bağlamları ve kültürel anlamları tematik analiz yöntemi aracılığıyla yorumlanmıştır. Bu yöntem sayesinde, küreselleşme sürecinin günümüz Müslümanlık kültürü üzerindeki etkileri yalnızca teorik düzeyde değil, aynı zamanda tarihsel ve bilimsel boyutlarıyla da ele alınmıştır.

Literatür Taraması

Konuya ilişkin literatür tarandığında, çalışmaların tematik olarak üç ana başlık altında ele alınabileceği düşünülmektedir. Bu başlıklar; Küreselleşmenin Tarihsel ve Kültürel Etkileri, Sekülerleşme ve Toplumsal Etkiler ile İslâm Dünyasının Yeniden Yapılanma İhtiyacı biçiminde tasnif edilebilir. Böyle bir tematik ayırım, küreselleşme olgusunun toplumsal, kültürel ve dini boyutlarını değerlendirmede genel bir çerçeve sunabilir.

1. Küreselleşmenin Tarihsel ve Kültürel Etkileri.

Küreselleşmenin ekonomik ve siyasi boyutlarının yanı sıra kültürel, dil ve toplumsal açılardan da önemli bir fenomen olduğu literatürde sıkça vurgulanmaktadır. Çeşitli araştırmacılar, iletişim çağında küreselleşme sürecinin insanlar arasındaki etkileşimi hızlandırdığını ve kültürel öğelerin daha geniş bir şekilde yayılmasına olanak tanıdığını ifade etmektedirler. Bu süreç, farklı toplumların daha yakın ilişkiler kurmasını sağlamakta ve küresel entegrasyonu simgelemektedir.

Tarihsel açıdan, Müslümanların 8. yüzyıldan 14. yüzyıla kadar süren Altın Çağ döneminde küresel etkilerini gösterdiği, bu dönemde Batının Müslüman bilim adamlarının çalışmalarından büyük ölçüde faydalandığı literatürde ifade edilmektedir. Modern küreselleşmenin ise Batı'nın Doğu'yu sömürgeleştirmesiyle başladığı ve özellikle internetin etkisiyle eğitim, kültür ve dil alanlarında köklü değişimlere yol açtığı vurgulanmaktadır. Bu değişimlerin küresel beyin göçünü teşvik ettiği de birçok çalışmada dile getirilmektedir (Abbas, 2011).

Küresel güçlerin kontrolündeki Batı kültürü, özellikle de günümüz Amerika denilen kıtalardaki mevcut yerli kültürler, diğer kültürleri sömürgeleştirerek onları kendine bağımlı hale getirmiştir. Bu bağımlılık, 18. yüzyılda İngiltere'de başlayan Sanayi Devrimi sonrasında dünya çapında özgün buluşlar gerçekleştiremeyen ve kendini yetersiz hissetme algısıyla şekillenen İslâm coğrafyasında, geçici hazlara aşırı önem verilmesine ve karmaşık toplumsal sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu sorunlar, Osmanlı İmparatorluğu ve mirasını devralan diğer devletlerde toplumsal ve kurumsal yapıda kalıcı izler bırakmıştır (Talas ve Kaya, 2007).

Modern küreselleşmenin İslâm dünyası üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri olduğu literatürde geniş bir şekilde tartışılmıştır. İletişim araçları aracılığıyla İslâm düşüncesinin daha geniş çevrelere yayılmasının sürecin olumlu yönü olduğu belirtilirken, küreselleşmenin kültürel mirası tehlikeye atan riskler doğurduğu da ifade edilmektedir (Mohammed vd., 2023). Ayrıca, literatürde küreselleşmenin ulus devletlerin siyasal ve ekonomik egemenliklerini önemli ölçüde zayıflattığı ve kültürel egemenliklerini de erozyona uğrattığı ileri sürülmektedir (Güleş, 2014).

Sosyal ve kültürel hayat üzerindeki etkiler bağlamında, bazı araştırmacılar küreselleşmenin uluslararası ekonomi çevrelerinin kontrolü altındaki iletişim teknolojileri ve bilgi akışıyla ilişkili olduğunu belirtmektedir. Bu süreçte, ulus devletlerin tarih, kültür ve ülkü birliğine dayalı millî kimliklerinin yerine sınırları olmayan bir dünya, tek tip bir

kültür ve tüketim topluluğu oluşturmayı hedefleyen bir yapı ortaya çıkmaktadır (Ölçekçi, 2020). Literatürde, bu durum Davos kültürü olarak adlandırılan küresel elitlerin ekonomik ve kültürel gündemi belirleme gücünün geniş kitlelere yayılmasıyla ilişkilendirilmektedir (Çapcıoğlu, 2017). Bir diğer çalışmada ise Turan, (2015) küresel uygarlık döneminin başlangıcında, tüm dinlerdeki erdemli insan anlayışının ve temel değer yargılarının (iyi-kötü, güzel-çirkin) sistematik olarak erozyona uğratılmaya çalışıldığını ileri sürmektedir.

Bu bağlamda, küreselleşmenin tarihsel kökleri ve modern etkileri birlikte ele alındığında, sürecin hem bilgi ve kültür dolaşımını hızlandıran hem de kültürel bütünlüğü aşındıran çift yönlü bir dinamik taşıdığı görülmektedir.

2. Sekülerleşme ve Toplumsal Etkiler

Literatürde, küreselleşmenin avantajlarından faydalanmak için geniş kitlelerin bilerek veya bilmeyerek Batı medeniyetinin materyalist dünya görüşüne katkıda bulunduğu belirtilmektedir (Şimşek, 2016). Bu durum, İslâm coğrafyasında yaşayan bireylerin dünya ve ahiret hayatını anlamlandırmada çelişkiler yaşamasına yol açmaktadır. Örneğin, fiziki açlık konusunda bilgi sahibi olsalar da ruhi açlık konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları ifade edilmektedir (Ökten, 2024).

Araştırmalar, küresel aklın felsefe taşeronlarının ulusal egemenliği küresel sistemden onay alan bir yapıya dönüştürdüğünü ve bunun sonucunda yeni bir uluslararası kültürün ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Bu yeni kültür, kitaplar, dergiler, filmler ve bilgisayar oyunları aracılığıyla dünya çapında benzerlik göstermektedir. Ayrıca mesafeli dostluklar, kopuk komşuluklar ve gösterişe dayalı tüketim gibi olumsuz toplumsal sonuçlar da doğurabilmektedir (Demir et al., 2018).

Küreselleşme süreci, İslâm kültürünün özgün değerleri açısından ciddi meydan okumalar içermektedir. Dolayısıyla Müslümanların İslâmi kültürel özelliklerini korumak için ciddi çaba göstermeleri gerekmektedir. Küreselleşme, Batı ideolojilerinin ve değerlerinin dünya çapında yayılmasını teşvik ederek medyada hegemonyasını artırmaktadır. Bu süreç, yerel kültürleri seküler normlarla dönüştürmeye çalışmakta ve İslâmi yaşam tarzı ile değerler üzerinde önemli bir baskı oluşturmaktadır (Nurullah, 2008).

Küreselleşme, çağdaş dünyada İslâm'ın perspektifinden bakıldığında oldukça farklı özellikler taşımaktadır. Örneğin İslâm toplumunda aile bağları çok önemlidir ve bu birlik zayıflarsa milletler yıkılabilir. Bu nedenle, Müslüman toplumun küreselleşmenin olumsuz etkilerinden korunmak için meşru ve ahlaki yaklaşımlar geliştirmesi gerekmektedir (Umar Riaz Abbasi & Shahid Tirmizi, 2020).

Küreselleşmenin kültürel etkileri literatürde farklı teorilerle açıklanmaktadır. Homojenleşme tezi, dünya kültürlerini birleştirme eğiliminde olduğunu öne sürerken, kutuplaşma tezi kültürler arasında çatışma olacağını ve yerel özgünlüklerin tehlikeye gireceğini savunmaktadır. Hibritleşme tezi ise bu iki görüşü birleştirerek, farklı kültürlerin melez bir bütünlük içinde bir araya geleceğini ifade etmektedir (Uğur ve Uğur, 2024).

Küreselleşme sürecinde Müslüman toplumların tanışık olmadıkları batıl inançlar ve zararlı ideolojilerle karşılaştıkları, ateizm, materyalizm ve satanizm gibi akımların, inançsız bireylerde dini sapmalar, intihar, uyuşturucu ve alkol bağımlılığı gibi sorunlara yol açtığı vurgulanmaktadır (Aybakan, 2006). 2020 yılında İzmir’de yapılan bir araştırmada küreselleşmenin homojen bir kültür yerine kültürel çeşitliliği barındıran bir yapı oluşturduğu ifade edilmektedir (Yamaç, 2022).

“Erdem (2003) ve Ökten 2024)”, küresel medeniyetin erdemli insan profili ve etik değerleri aşındırdığını ve ‘içinde Tanrı olmayan bir dünya hayalinin’ bireylerin sorumluluk duygusunu azalttığını ileri sürmektedir.

Söz konusu bulgular dikkate alındığında, küreselleşmenin Müslüman toplumlarda sekülerleşmeyi hızlandırarak değerler, kimlik ve toplumsal ilişkiler üzerinde baskı oluşturduğunu göstermektedir. Bu süreç, medya, tüketim ve ideoloji üzerinden İslâmî değerleri zorlayan etkiler meydana getirmektedir.

3. İslâm Dünyasının Yeniden Yapılanma İhtiyacı

Literatürde, Müslüman ümmetinin kültürel ve entelektüel çıkmazdan kurtulabilmesi için, saf İslâm öğretilerine, birliğe ve entelektüel mücadeleye başvurması gerektiği vurgulanmaktadır (Eayaz ve Zavar, 2024). Çeşitli araştırmalar, küreselleşmenin Batı merkezli değerleri küresel ölçekte yayarak İslâm kültürel kimliğini aşındırdığını göstermektedir. Bu durum, kolektif İslâmî yaşam biçimleri, değerler ve davranış kalıplarının zayıflamasına neden olmaktadır (Nurullah, 2008).

Küreselleşmenin İslâm ülkeleri olarak bilinen ülkeler üzerindeki etkileri üzerine George Washington Üniversitesi'nden Hossein Askari ve Scheherazade Rehman tarafından 2010 yılında yayınlanan "İslâm Ülkeleri Ne Kadar İslâmî?" başlıklı çalışmada, İslâmilik Endeksi'nin değerlendirmesi sonucunda ilk 40'ta Müslüman nüfusu çoğunlukta olan ülkelerin yer almadığı ve birinciliğin Yeni Zelanda'ya ait olduğu ifade edilmiştir. İslâmilik Endeksi; ekonomi, hukuk ve yönetim, insan hakları/siyasi haklar ve uluslararası ilişkiler olmak üzere dört ana daldan oluşmaktadır. Bu dallar, Kur'an-ı Kerim'deki ayetler ve Hz. Muhammed'in (sas.) hayatı ile olan ilişkileri çerçevesinde değerlendirilmiştir. İslâmilik Endeksi çalışmaları, sekülerleşmenin dini yorumları dönüştürdüğünü göstermektedir (Dora, 2019).

Küreselleşmenin Türkiye'de din üzerindeki etkisini inceleyen bir başka çalışmada, MÜSİAD (Müstakil İş adamları Derneği) örneği üzerinden benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Yapılan çalışma, sekülerleşme sürecinin Türkiye'de din, ekonomi ve devlet ilişkilerini değiştirdiğini ve moderniteyle birleşmiş yeni dini kimliklerin ortaya çıktığını ifade etmektedir (Lorasdağı, 2010).

Modernleşme sürecinde Müslüman toplumlar, popüler dinî kültür üretmiş, dini yeni formlarla sürdürmüş ve modernliğin unsurlarını gelenekle harmanlayarak kendine uyarlamıştır. Örneğin, Türk toplumu sekülerleşmenin çeşitli boyutlarını kısmen tecrübe etmiş ve çağdaşlık ile muhafazakârlığı, modernlik ile dindarlığı bir arada barındırabilmektedir (Köse, 2015; Kurt, 2022).

Bir başka araştırma, İslâm dünyasının ya Batı tarafından belirlenen kısıtlı özgürlükler altında var olduğunu ya da iç çatışmalar ve cehalet nedeniyle kendini yenileyemediğini ifade etmektedir. Bu durum, Müslümanların potansiyel enerji kaynaklarını kullanmalarını engellemektedir. Dolayısıyla literatürde, İslâm dünyasının sahip olduğu zengin kaynakların farkına vararak kendini yeniden tanımasının önemine dikkat çekilmektedir (Erdem, 2003).

Söz konusu bulgular dikkate alındığında küreselleşme ve sekülerleşme sürecinin hem dini yorumları hem de Müslüman toplumların kurumsal yapısını etkilediğini; buna karşılık İslâm dünyasının kendi entelektüel mirasına dönerek yeniden yapılanma ihtiyacının vurgulandığını göstermektedir.

Tartışma ve Değerlendirme

Elde edilen bulgular, küreselleşmenin İslam toplumlarında kültürel sürekliliği zayıflattığını ve sekülerleşme sürecinin hızlanmasına yol açtığını göstermektedir. Batı merkezli kültürel değerler, tüketim alışkanlıkları ve bireycilik ideolojisi İslam dünyasına nüfuz etmekte; bu durum Müslüman toplumların kimlik inşasında ciddi kırılmalara sebep olmaktadır. Özellikle ahlak, mahremiyet ve toplumsal dayanışma gibi temel İslami değerler, küresel kültürün seküler kodlarıyla karşılaştığında dönüşüme uğramakta ve bireylerde kimliksel ikilik duygusunu derinleştirmektedir. Bu bağlamda, küreselleşme yalnızca ekonomik veya teknolojik bir süreç değil; aynı zamanda kültürel ve manevi bir meydan okumadır.

Müslüman düşünürler, küresel meydan okumaları başkalarının gündemine takılmadan, kendi epistemolojik temelleri üzerinden yeniden formüle ederek özgün bir fikrî inşa sürecine yönelmelidir. Tarih boyunca İslam medeniyeti, farklı kültürel etkiler karşısında kendi temelleri üzerinden yeni sentezler üretebilmiştir. Bu süreçte, Kur'an merkezli düşünce, hikmet temelli ahlak anlayışı ve toplumsal dayanışma bilinci öncelikli rehberler olarak öne çıkmaktadır (Abdurrahman, 2024).

Sekülerleşme, bu yeniden yapılanma sürecinin önündeki en büyük engellerden biridir. Dini hayatın kamusal alandan dışlanması, ahlaki ilkelerin bireysel tercihlere indirgenmesi ve hakikat anlayışının görelileşmesi, Müslüman toplumların İslami dünya görüşünü korumasını güçleştirmektedir. Modern seküler dünya görüşü ile İslami dünya görüşü, politik düzlemde bir arada bulunabilse de epistemolojik ve ahlaki düzlemde uzlaşması imkânsızdır. Bu nedenle, Müslüman bireyler, küresel düzenin dayattığı seküler kimlik yerine, ilahi ilkelere dayalı bir yaşam biçimini benimsemelidir. Bu, çağdaş dünyayla barışık, ancak kendi değerlerine sadık bir medeniyet tasavvuru geliştirmelerinin ön koşuludur (Nasr, 2024).

Maddi kültürde kaydedilen ilerlemeler, insanlığın refahını ve teknolojik kapasitesini artırsa da ahlaki ve toplumsal riskleri de beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda manevi kültürün korunması ve güçlendirilmesi hayati bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Bediüzzaman Said Nursi'nin 1924'te kaleme aldığı "Ramazan, İktisat, Şükür" risalesinde dile getirdiği, Batı medeniyetine eklemlenme karşılığında İslâm şariatının feda edilmesi ve

insanların arzularının peşinden koşarak yaratılış amaçlarından uzaklaşmaları düşüncesi, küreselleşmenin yalnızca ekonomik değil, ahlaki ve kültürel boyutları da dönüştürdüğünü göstermektedir (Nursi, 2023).

Küreselleşme sürecinde ulusüstü şirketlerin mali ve teknik yardımları, ulus devletlerin egemenliğini kısıtlayan bağımlılık ilişkilerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum, devlet dışı örgütlerin ve uluslararası aktörlerin egemenlik üzerinde inisiyatif kazanmasına yol açmaktadır (Savaşlar, 2009). Dolayısıyla bugün “özgürlük, demokrasi ve modernite” gibi kavramlar, sıklıkla bir laf-ı güzaf olarak kalmaktadır. Bu durum, Bakara Sûresi 204-205. ayetlerinde dile getirilen ilahi uyarıyı doğrular niteliktedir: İnsanların dünya hayatına dair yaldızlı sözleri, gerçek niyetlerini gizleyerek toplumsal ve kültürel düzeni bozabilmektedir (Feyizli, 2025).

Modernitenin haz merkezli değer sistemi, insanın metafizik boyutunu zayıflatmakta ve ahiret bilincini geri plana itmektedir. Müslüman kimliğini muhafaza ederek modernist ve kapitalist yaşam biçimlerini içselleştirme çabası, kavramsal ve ahlaki düzeyde ciddi çelişkiler doğurmaktadır. Bu çelişkiler, yaratılış gayesini göz ardı eden, değersiz, yönetilebilir ve hakikati sorgulamayan bir insan profilinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla küresel kültürün kodları, bu coğrafyanın tarihî ve kültürel dokusuyla uyumlu değildir (Ökten, 2022).

Genel olarak değerlendirildiğinde, küreselleşmenin İslam toplumlarında ortaya çıkardığı kültürel, ahlaki ve kimlik temelli dönüşümler bütüncül bir çerçevede ele alındığında, sekülerleşmenin temel kırılma noktası olduğu görülmektedir. Modernitenin değer sisteminin İslami dünya görüşüyle çatıştığı ve bu nedenle Müslüman toplumların kendi epistemolojik ve ahlaki temellerine dayalı özgün bir yeniden yapılanma gerekliliğini ortaya çıkardığı anlaşılmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Küreselleşme süreci, İslam toplumlarında yalnızca ekonomik ve teknolojik bir dönüşüm değil, aynı zamanda kültürel ve ahlaki bir yeniden konumlanma sürecini beraberinde getirmiştir. İslam kültürünün özünü oluşturan adalet, dayanışma, hikmet ve mahremiyet ilkeleri, küresel kültürün seküler değerleri karşısında zayıflamış olsa da tamamen kaybolmamıştır. Bu çalışma, İslam toplumlarının küreselleşme sürecinde kimliklerini koruyarak evrensel değerlere katkı sunabilecek özgün bir kültürel yeniden yapılanma modeline yönelmeleri gerektiğini ortaya koymaktadır.

Nitekim, teknolojik ilerlemelerin önemli bir kısmı maddi refahı artırmaktan ziyade güçlü kesimlerin diğerlerinin acılarına duyarsızlaşmasına zemin hazırlamakta; bu durum bireyselliği ön plana çıkararak mahremiyetin ciddi biçimde zedelenmesine yol açmaktadır (Ülker, 2024). Kendi kültürel değerlerine bağlı kalmadan Batı medeniyetinin paradigmaları içinde varlık göstermek, uzun vadede mümkün görünmemektedir (Kök, 2015). Bu nedenle, İslam toplumlarının bir yandan teknolojik gelişmeleri takip ederken diğer yandan da kültürel kimliklerini koruma yönünde bilinçli, dengeli ve stratejik bir duruş sergilemeleri

zorunludur. Aksi takdirde, küresel kültürün homojenleştirici etkisi karşısında ahlaki çözülme ve kimlik yabancılaşması kaçınılmaz olacaktır.

Küreselleşme çağında İslami kimliği korumanın yolu, öncelikle kendi içsel açmazlarımızla yüzleşmek ve güçlü bir ahlaki irade ortaya koymaktan geçmektedir. Bu bağlamda Bakara Suresi 286. ayette Cenab-ı Hak, “Allah hiçbir kimseyi gücünün yetmediği bir şeyle yükümlü kılmaz; lehinde olanı da kendi kazandığıdır, aleyhinde olanı da kendi kazandığıdır” (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2025), buyurarak bireyin sorumluluk bilincine dikkat çekmektedir. Bu ilke, İslam toplumlarının küreselleşme karşısındaki tutumunun da temel referans noktası olmalıdır.

Tarihsel süreçler, bireysel çabalardan ziyade kolektif bilinç ve örgütlü toplumsal hareketler aracılığıyla şekillenmektedir. Dolayısıyla küresel sorunların çözümü, yalnızca bir bireyin ya da devletin kapasitesini aşan; uluslararası ölçekte iş birliği ve dayanışmayı gerektiren bir süreci ifade etmektedir. Kalıcı çözümler, erdemli bireylerin ve sorumlu devletlerin tarihsel bilgi ve tecrübelerini ortak bir zeminde buluşturarak iş birliği yapmalarıyla mümkün olacaktır. Aksi hâlde, adalet ilkesine dayanmayan bir uluslararası düzenin, insanlığın geleceği açısından ciddi belirsizlikler doğurması kaçınılmaz görünmektedir (Uçar, 2012b).

Bu bağlamda, farklı disiplinlerden uzmanların katkısıyla yürütülecek objektif ve karşılaştırmalı çalışmalar, küreselleşme sürecinin avantajları ile dezavantajlarını ortaya koymada önemli bir rol oynayacaktır (Zagora-Jonszta, 2017). Küreselleşmeyle aktarılan değerlerin çoğu, değerlerden bağımsız ve dini temellerden kopukluk eğilimindedir. Bu nedenle ulusal ve yerel düzeylerde kültürel farkındalığı artıracak kriterlerin ve ortak tutumların geliştirilmesi gerekmektedir (Pulungan, 2024). Bu tür çalışmalar, kültür, medeniyet ve dini değerlerdeki yozlaşmayı şeffaf biçimde ortaya koyarak, toplumun manevi bilinç ve öz eleştiri kapasitesini güçlendirecektir.

Günümüz bağlamında, ekonomik, siyasi ve medya gücünün küresel sistemin belirleyici aktörleri tarafından kontrol edilmesi, reel gerçeklerle yüzleşmeyi ve serbest düşünce ortamlarının oluşumunu zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, inanç temelli ahlaki ilkelerin yeniden canlandırılması büyük önem taşımaktadır. Özellikle İslam Peygamberi Hz. Muhammed Mustafa’nın (sas) stratejik ve yenilikçi yönü (Baysal, 2025), yalnızca iman ve ibadet boyutunda değil, hayatın bütün alanlarında örnek alınmalı ve eğitim süreçlerinde bu çok boyutlu perspektif vurgulanmalıdır.

Müslümanlar, ahlaki değerleri evrenselleştirerek emanet bilinciyle hareket etmelidir; çünkü insanın sorumluluğu evrensel bir boyut taşımaktadır. Dolayısıyla, İslam dünyasının küreselleşme karşısında pasif bir konumdan aktif bir özne konumuna geçebilmesi için kültürel üretim, eğitim reformu ve ahlak temelli teknolojik kalkınma stratejileri geliştirilmelidir.

Bu çalışma, küreselleşme sürecinin İslam kültürü üzerindeki çok boyutlu etkilerini özellikle ahlaki, kültürel ve medeniyet ekseninde ele alarak literatüre kavramsal ve eleştirel bir katkı sunmaktadır. Mevcut literatürde çoğunlukla ekonomik veya politik yönleriyle ele

alınan küreselleşme olgusunun, bu araştırmada İslami düşünce, kimlik inşası ve kültürel direniş bağlamında yorumlanması, özgün bir bakış açısı geliştirilmesine olanak sağlamıştır. Hermenötik ve tematik analiz yöntemlerinin bir arada kullanılması ise, küreselleşme-İslam etkileşimini bilimsel bir düzleme taşımıştır.

Bununla birlikte, çalışmanın kuramsal temelli oluşu ampirik doğrulama ihtiyacını gündeme getirmektedir. Gelecek araştırmaların, alan araştırmaları, anket çalışmaları veya derinlemesine mülakatlar aracılığıyla farklı İslam toplumlarında küreselleşme algısını, kültürel direnç mekanizmalarını ve ahlaki yönelimleri incelemesi önerilmektedir. Özellikle medya, eğitim ve teknoloji alanlarında yürütülecek disiplinler arası çalışmalar, İslam kültürünün yeniden inşasına yönelik daha uygulanabilir stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, küreselleşme karşısında İslam kültürünün yeniden inşası yalnızca teorik bir zorunluluk değil, aynı zamanda medeniyet bilincinin dirilişi için ahlaki bir sorumluluktur. Bu bilinçle hareket eden Müslüman toplumlar, evrensel değerlere katkı sunan, adaleti önceleyen ve insan onurunu merkeze alan yeni bir dünya tasavvurunun inşasında öncü bir rol üstlenebileceklerdir.

Kaynakça

- Abbas, M. (2011). Globalization and the Muslim World. *Journal of Islam in Asia*, 8.
- Abdurrahman, T. (2024, July 23). *Taha Abdurrahman “Özgün Bir İslam Felsefesini Nasıl Kurarız?”* İslam Düşünce Felsefesi. <https://ide.org.tr/trhttps://www.ide.org.tr/TR/listmenu/konferanslar/detail/ta-haabdurrahmanozgunbirislamfelsefesininasilkurariz>
- Ataman, K. Y. (2024). A Review of the Book Müzekki'n-Nüfûs (Purification of the Souls) from the Perspective of Global Halal Living. *Academic Platform Journal of Halal Lifestyle*, 6(1), 53-57.
- Aybakan, B. (2006). Küreselleşme Sürecinde İslâmî Değerler. *Marife*, 6(3), 396-412.
- Baysal, D. (2025). Human Resource Management Principles Inspired by Prophetic Leadership Models. *International Journal of Business Science and Applications*, 5(2), 131-146.
- Biçer, R. (2008). Küreselleşme: İslam Teolojisi Bağlamında Bir Yaklaşım. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18, 50-88.
- Çapcıoğlu, İ. (2017). Küreselleşme Sürecinde Kültürün ve Dinin Değişen Görünümleri. *Journal of Islamic Research*, 28(3), 247-264.
- Çiftçi, A. (2019, July 26). 21.yy zihin istilası ile dünya insan kaynağını kontrol etme. <https://x.com/abdullahciftcib/status/1154847524039081984/photo/1>
- C.R. (2013, September 23). When did globalisation start? *The Economist*. <https://www.economist.com/free-exchange/2013/09/23/when-did-globalisation-start>

- Demir, Ö., Acar, M., Toprak, M., Oğuz, F., & Oğuz, S. (2018). *Uluslararası Politik Ekonomi* (Ö. Demir, Ed.). Anadolu Üniversitesi.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2025). *Bakara Suresi - 285-286 . Ayet Tefsiri*. kuran.diyanet.gov.tr
- Dora, M. (2019, July 5). *Batı İslam'ın değerlerini nasıl daha iyi yansıttıyor, İslamilik Endeksi araştırmasında Yeni Zelanda neden birinci sırada?* Independent Türkçe. <https://www.indyturk.com/node/48316/r%C3%B6portaj/bat%C4%B1-islam%E2%80%99%C4%B1n-de%C4%9Ferlerini-nas%C4%B1l-daha-iyi-yans%C4%B1t%C4%B1yor-islamilik-endeksi>
- Eayaz, F., & Zawar, M. (2024). Reviving The Ummah Through Integrated Knowledge: Iqbal's Contributions to Islamic Intellectual Revival. *An International Journal of Islamic & Social Sciences*, 4(4), 29-34.
- Erdem, M. (2003). Küreselleşme ve İslam Dünyası. *Dini Araştırmalar*, 6(17), 5-12.
- Feyizli, H. T. (2025). *Açıklamalı Kur'ân-ı Kerîm Meali Feyzü'l-Furkân*. Server Yayınları. <https://www.feyzulfurkan.com/>
- Güleş, E. (2014). *Küreselleşmenin Ulusal Kimlik Üzerindeki Etkileri*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaygusuz, İbrahim. (2025). "Küreselleşmenin Yerel Kültürler ve Dinî Eğilimler Üzerindeki Etkisi: Konya Örneği". *Journal of Analytic Divinity* 9(1), 96-121. <https://doi.org/10.46595/jad.1668116>.
- Kök, M. (2015). Yeni Bir Medeniyet Teorisi Işığında Nurettin Topçu'da Kültür, Medeniyet ve Batılılaşma Meselesi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi, Özel Sayı*, 15-43.
- Konuk, N., ve Güntaş, S. (2019). Sosyal Medya Kullanımı Eğitimi Ve Bir Eğitim Aracı Olarak Sosyal Medya Kullanımı. *International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries (Journal EMI) Dergisi*, 3(4), 1-25.
- Köse, A. (2015). XXI. Yüzyıl Türkiye'sinde Gelenekle Modernite Arasında Din Algıları ve Dindarlık Formları: Sosyolojik Bir Bakış. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 49, 5-27. <https://doi.org/10.15370/muifd.28848>
- Kurt, F. (2022). Küreselleşen Dünyada Din ve Dinî Değerler. *Diyanet İlmi Dergi*, 58(4), 1351-1378.
- Lorasdağı, B. K. (2010). The Relationship between Islam and Globalization in Turkey in the Post-1990 Period: The Case of MÜSİAD *. *Bilig*, 52, 105-128.
- Mahiroğullari, A. (2005). Küreselleşmenin Kültürel Değerler Üzerine Etkisi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 50, 1276-1288.
- Mohammed, A. S., Mustafa, R. A. S., & Yıldız, N. (2023). The Dangers Of Globalization on The Cultural Identity of The Islamic World. *Derna University Journal Of Humanities And Social Sciences* , 1(2). <https://doi.org/10.58987/dujhss.v1i2.21>

- Morsünbül, Ü. (2018). Robotlarla Bağlanma ve Cinsellik: Ruh Sağlığı Bakış Açısından Bir Değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(4), 427-439. <https://doi.org/10.18863/pgy.363669>
- Nasr, S. H. (2024). Modern Zamanlarda Müslüman Olmak ve Gelenekselci Ekol Üzerine. *Sabah Ülkesi Kültür-Sanat ve Felsefe Dergisi*. <https://www.sabahulkesi.com/2013/07/01/seyyid-h%C3%BCseyin-nasr-ile-modern-zamanlarda-m%C3%BCsl%C3%BCman-olmak-ve-gelenekselci-ekol-%C3%BCzerine-ahmet-faruk-%C3%A7a%C4%9Flar/>
- Nursi, B. S. (2023). *Ramazan İktisad Şükür Risaleleri* (Vol. 4). Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.
- Nurullah, A. S. (2008). Globalisation as a Challenge to Islamic Cultural Identity. *International Journal of Interdisciplinary Social Sciences*, 3(6), 45-52. <http://ssrn.com/abstract=1482387> www.socialsciences-journal.com Electronic copy available at: <https://ssrn.com/abstract=1482387>
- Ökten, S. (2020). "Zihniyetimizi Kaostan Kurtarmamız Gerekıyor." *TRT Akademi*, 5(10), 858-865.
- Ökten, S. (2022, October 15). *Sâdettin Ökten ile Gönül Sadası*. X.Com. <https://x.com/sadettinokten>
- Ökten, S. (2024). *Modernitede "Tanrı"ya Yer Yoktur* [Broadcast]. MyMecra. <https://www.youtube.com/watch?v=gCMLny2L5Pc>
- Ölçekçi, H. (2020). Küreselleşme ve İletişimin Millî Kültürlere Etkileri. *Gazi Türkiyat*, 26, 79-97. <https://doi.org/10.34189/gtd.26.005>
- Pradeepa, M., Kumaraperumal, S., Kasat, K., Maguluri, L. P., Shajahan, U. S., & Gaikwad, S. M. (2024). Digital evolution: Investigating the dynamic interactions of learners with social media. *Entertainment Computing*, 50. <https://doi.org/10.1016/j.entcom.2024.100668>
- Pulungan, M. S. (2024). Islamic civilization and globalization in the modern era. *IPERCOP*, 1(1), 36-43. <https://journal-iasssf.com/index.php/IPERCOP>
- Savaşlar, Z. (2009). *Küreselleşme ve Sosyal Boyutu*. T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.
- Şimşek, O. (2016). Tevhidi Düşünce Açısından Batı (Sanayi) Medeniyeti Çöküşüne Yönelik Ontolojik Analiz. *Akademik Hassasiyetler*, 3(5).
- Steger, M. (2013). Globalization and history: is globalization a new phenomenon? In *Oxford Academic Globalization: A Very Short Introduction* (3rd ed.). Oxford Academic.
- Talas, M., & Kaya, Y. (2007). Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 22, 149-162.

- Temizel, H. (2007). Neo-liberal küreselleşme, 1980 sonrası Türkiye’de neo-liberal politikalar ve devletin yeniden yapılandırılması. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, E.Kayar özel sayı*, 261–284.
- Turan, R. (2015). İbn Miskeveyh’de Erdem Kavramı Ve Temel Erdemler. *Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 1–35.
- Uçar, Ş. (2012a). *Kültür Teknoloji ve Sanat Yazıları*. Şule Yayınları.
- Uçar, Ş. (2012b). *Tarih Felsefesi Yazıları*. Şule Yayınları.
- Uğur, U., & Uğur, İ. (2024). Küreselleşmenin Kültüre Etkileri. *Pearson Journal Of Social Sciences & Humanities*, 8(27). <https://doi.org/10.5281/zenodo.10852685>
- Ülker, M. (2024, July 14). *Teknolojik İlerleme Refah Getirdi mi*. <https://muratulker.com/>
- Umar Riaz Abbasi, M., & Shahid Tirmizi, S. (2020). Multiple Impacts Of Globalization On Muslim Culture And Religious Values-An Analytical And Critical Study In Contemporary Scenario. *PalArch s Journal of Archaeology of Egypt / Egyptology*, 17(7).
- Yamaç, P. D. (2022). Küreselleşmenin Kültür Üzerine Etkisi The Effect of Globalization on Culture. *Cumhuriyet University Journal of Economics and Administrative Sciences E*, 22(1), 403–429. <https://doi.org/10.18505/cumiibf.698791>
- Yaman, A. (2019). Küreselleşme Süreci ve Küreselleşmenin Yerel Kültüre Etkisi. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 44, 422–436. <https://doi.org/10.17498/kdeniz.649953>
- Zagora-Jonszta, U. (2017). Measuring Globalization. Advantages And Disadvantages Of Measuring. In T. Klietk (Ed.), *Globalization And Its Socio-Economic Consequences, Pts I - VI* (pp. 3037–3044). Univ Zilina, Fac Operation & Economics Transport & Communication.

